

Садыханова Г.А.,
Кондыбаева С.К.,
Абділхакова Ж.А.

**ҚР-дағы ЖОО-ның қазіргі
жағдайы мен инновациялық
даму ерекшеліктері**

Sadykhanova. G.A.,
Kondybaeva S.K.,
Abdilkhakova Zh.A.

**The condition and features
innovation development of
Kazakhstan universities**

Садыханова Г.А.,
Кондыбаева С.К.,
Абділхакова Ж.А.

**Состояние и особенности
инновационного развития
вузов РК**

Мақалада Қазақстан Республикасындағы ЖОО-ның инновациялық қызметі туралы, оның қазіргі таңдағы жағдайы, ең басты өзекті мәселелері мен қазіргі таңдағы инновациялық қызметінің басты артықшылықтары мен ерекшеліктері сипатталған. Нарық сұранысы жылдан-жылға қарқынды дамып, оған деген талаптар артып отырғандықтан, бәсекеге қабілетті, білікті маман дайындау еліміздің білім беру саласындағы басты міндеті болып табылады.

Қазақстан Республикасындағы ЖОО-ның инновациялық қызметі қазіргі таңда ең бір өзекті қызметтердің бірі болып табылады. Еліміздің экономикасының дамуы мен әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті мамандар дайындау мәселесі, еліміздегі мамандар дайындайтын ЖОО-ның қызметін жан-жақты зерттеуді талап етеді. Бұл ғылыми мақалада ҚР ЖОО-ның инновациялық қызметі қазіргі таңда қалай жүргізіліп жатқаны баяндалып, еліміздің білім беру жүйесіне енгізілген жаңа инновациялық жүйе қызметіне байланысты талдау жасалынады.

Түйін сөздер: инновациялық қызмет, Болон үрдісі, кредиттік жүйе, кадрларды дайындау, магистр, бакалавр, философия докторы.

The article discusses innovation in higher education institutions of the Republic of Kazakhstan, its current state, the most relevant problems, the main advantages and features of the development. Market demand is growing rapidly from year to year. Due to the increasing demands of training a competitive and skilled professionals in the country is a major challenge in the field of education.

Innovative activity of Universities of the Republic of Kazakhstan is currently one of the most important services. The country's economic development and training of competitive professionals in the global market requires a comprehensive study of University activities. This research paper expounds on the innovation activity of Universities in the present time and the activities implemented a new system of education in Universities.

Key words: innovation, Bologna process, credit system, personnel training, master, bachelor, doctor of philosophy.

В статье рассматривается инновационная деятельность в высших учебных заведениях Республики Казахстан, нынешнее состояние, самые актуальные проблемы, главные преимущества и особенности развития. Спрос рынка стремительно растет из года в год. Из-за повышения требований подготовка конкурентоспособных и квалифицированных специалистов в стране является главной задачей в области образования.

Инновационная деятельность вузов Республики Казахстан в настоящее время является одним из наиболее важных услуг. Экономическое развитие страны и подготовка конкурентоспособных профессионалов на мировом рынке требуют всеобъемлющего исследования деятельности вузов. Данная научная статья излагает об инновационной деятельности вузов в настоящее время и о деятельности внедренной новой системы образование в вузах.

Ключевые слова: инновационная деятельность, Болонский процесс, кредитная система, подготовка персонала, магистр, бакалавр, доктор философии.

ҚР-ДАҒЫ ЖОО-НЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының әлемнің дамыған 50 елдерінің қатарына енуі, дәстүрлі экономикалық және мәдениеттік байланыстардың бұзылуына әкеледі. Қазіргі таңда дамудың инновациялық бағыты мемлекетіміздің басымды стратегиясына айналып отыр. Экономиканың инновациялығы деп, әлеуметтік-экономикалық жүйелердің бәсекелестік артықшылықтарын қамтамасыз ететін фактор ретіндегі техникалық жетілдіру мен инновациялық қызметтің, ұдайы өндірістің кеңейтілген интенсивті түріне көшуін айтамыз. Экономикалық органның инновациялық деңгейі көптеген факторларға тәуелді, жинақталған интеллектуалды әлеует, сәйкесінше нормативтік-заңнамалық жинақ пен институтционалды негіз, және де тәуекелді сипаттағы инвестициялық қорлар жиынтығы негізгілер қатарына жатады. Жақын арада, инновациялық белсенділіктің жүйелік интеграциясының орталықтарына, ЖОО-ы мен академиялық білімді сақтап қалған жүйелер айналуы мүмкін. Білім беру секторы, барлық мемлекеттердің экономикалық өсуін орнықты түрде қамтамасыз ететін маңызды «ыстық нүктесі» болып табылады. Сол себепті еліміздің Президенті Н.Ә. Назарбаев индустриалды-инновациялық саясаттың басым бағыты ретінде – әлемдік білім беру кеңістігіне интегралданған, ұлттық білім беру жүйесінің жаңа моделін құруды ерекше айтып өткен болатын. Аталған моделдің басты мақсаты – «еңбек ресурстарын дайындау, әсіресе кәсіби техникалық білім беру мен инновациялық менеджмент саласында» [1]. Сонымен қоса, білім беру және кәсіби кадрларды дайындау облысындағы Мемлекеттік саясат, өз алдына көптеген міндеттерді қойған болатын:

- Инновациялық қызмет үшін кадрлардың даярлығын анықтау;
- Мемлекеттің және жеке меншік секторлардың қатысуымен, жұмысшы және техникалық мамандықтың мамандарын кәсіби даярлау, аттестациялау және қайта даярлаумен айналысатын институттар құру;
- Білім берудің әдістемелік және ақпаратты-техникалық қорын жоғарылату;
- Халықаралық талаптарға жауап беретін, білім беру стандарттарын құру және енгізу;

– Құрылатын жаңа өндіріс орындарына, жоғары білікті мамандарды дайындау мен тарту облысында халықаралық байланысты құру [1].

Аталған міндеттерді орындау үшін, тек қана типтік модельдің (техникалық, гуманитарлы, профильді) белгілеріне ғана емес, сонымен қоса инновациялы белгілерге де (ғылымның интеграциясы, білім беру жiне өндіріс) ие ЖОО моделін құру қажет. ЖОО-ның инновациялық қызметі білім берудің, ғылым және өндірістің интеграциясына негізделінеді. Мұндай интеграцияның экономикалық негізін ұлттық шаруашылық пен коммерциялық нәтижені алу үшін өндірістік, ғылыми және білім беру кешендерінің механизмдері мен көздерін біріктіру болып табылады.

Қазіргі таңда кез-келген мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі, оның экономикалық жетістігі тауар мен қызметтердің құнына қосылған ғылыми-техникалық үлес көлемімен анықталатын болғандықтан, еліміздің техникалық университеттеріне ерекше тапсырма жүктелінеді. Сондықтан, еліміздің Президентінің бұйрығында ең маңызды тапсырмалар ретінде, мамандарды дайындауға және түлектерге ерекше талаптар қоятын престижді инженерлік оқу орындарының жүйесін құру керектігін атап өтті.

Аталған тапсырмаларды орындау үшін, ең алдымен, техникалық ЖОО-дарын инновациялық университеттерге өзгерту керек.

Қазіргі таңда, қай ЖОО-дарын инновациялық деп атауға болады деген сұрақ туады. Инновациялық ЖОО-дарындағы білім беру жүйесі заманауи ғылыми зерттеулер мен заманауи экономикаға ашық болуы тиіс. Сонымен қоса, ондай ЖОО-дарының оқу жоспарларында жобалық зерттемелер, тренингтер, өндірістік және ғылыми-зерттеу орындарындағы тағылымдама сияқты үлгілер болуы тиіс. Білім беру үрдісінің техникалық қамтамасыз етілуі, еуропалық және америкалық университеттердегі деңгейге сәйкес келуі тиіс. Қазіргі таңда, білім беру қызметінің инновациялық сипатын сәтті қамтамасыз ететін ЖОО-дары ретінде келесі үш үрдістің түрі бір уақытта іске асырылатын оқу орындары саналады, яғни олар:

- Экономиканың әртүрлі секторларындағы шынайы жобалардың студенттермен құрылуы;
- Негізгі және қолданбалы сипаттағы зерттеулер жүргізу;
- Студенттерге оқу курстарын таңдауға мүмкіндік беретін білім беру технологияларын қолдану [2].

Қазақстанның ЖОО-дағы білім беру жүйесі динамикалық түрде дамитын және

артып келе жатқан әлемдік жаһандандыру мен ақпараттандыру үрдістеріне тиісті түрде жауап қайтара білуі тиіс. Осыған сәйкес, білім беру жүйесі өзіне қажетті ақпаратты өз бетімен өндіретін, өндейтін, талдайтын және қажетті уақытта оны тиімді пайдалана алаын жаңа типті маман дайындауға негізделуі тиіс. Оған жоғары қабілетті мамандарды дайындаудың көпдеңгейлі жүйесіне көшу арқылы қол жеткізе алады (бакалавр – магистр – доктор).

Әлемдік білім беру тәжірибесі, кредиттік технология бойынша білім алу деп аталатын тиімді жүйені ойлап тапты.

Кредиттік технология бойынша білім алу – сәтті қызмет атқаруы үшін көптеген факторларды және нақты шарттарды қажет ететін, соның ішінде оқу материалдарымен (Еуропалық стандарттарға жауап беретін базалық әдебиеттерді пайдалану, СӨЖ-ді ұйымдастыру үшін лингафондық бөлмелер, компьютерлік сыныптар, видеозалдар) қамтамасыз етуді талап ететін қиын жүйе. Оқытудың кредиттік жүйесінде, ЖОО-ның оқу үрдісін толығымен барлық қажетті ақпараттық көздермен қамтамасыз етуі өте маңызды: оқу және оқу-әдістемелік құралдар, электронды оқулықтар, желілік білім беру ресурстарына, белсенді тарату материалдарына қол жетімділік және т.б.

Жоғары деңгейлі, бәсекеге қабілетті мамандар дайындау мақсатында еліміз 2010 жылдың 11 наурызында Еуропалық жоғары білім беру аумағына кірген болатын (Болон үрдісі) [3].

Болон үдерісінің жоғары білім жүйесіне енгізген жаңалығы өте көп, дегенмен ең басты жаңалығы – екі деңгейлі жоғары білім. Деңгейлердің аты аталды – біріншісі «бакалавр» («bachelor»), екіншісі «магистр» («master»). Қазіргі таңда үшінші деңгей қосылған, ол – философия докторы (PhD) [3].

Оқытудың кредиттік жүйесіне кіргеннен бастап, оқытушының оқушылармен жұмыс жасауын сапалы түрде қайта құруды, сабақ берудің әдісі мен әдіснамасын өзгертуді талап етті. Кредиттік жүйе бойынша студенттерді оқытудың басты міндеттері ретінде:

- Білім беру көлемін біріздендіру;
- Білім беруді жекелендіруге барынша жағдай жасау;
- Білім алушылардың өз бетінше жасаған жұмыстарының рөлі мен тиімділігін арттыру.

Кез-келген жүйенің енгізілуімен қоса пайда болатын көптеген мәселелік сұрақтар туатынын білеміз. Елімізде кредиттік жүйені енгізуде ЖОО-да пайда болған негізгі мәселелер:

– Профессорлы-оқытушылық құрам мен білім беру үрдісіне қызмет көрсетуші құрылымдық бөлімшелердің көп жұмыстармен айналысуы, себебі оқу үрдісі параллелді түрде жүргізіледі: дәстүрлі жүйе бойынша және кредиттік жүйе бойынша.

– Оқытудың инновациялық технологияларын енгізумен және оны ары қарай дамытумен байланысты қосымша көп көлемді шығындар;

– Әрбір оқытушымен дайындалатын тарату материалдарының, силлабустарының және студенттердің өзіндік жұмыс жасауына әдістемелік нұсқаулықтарды дайындаумен туындайтын оқу-әдіснамалық және уақытқа байланысты жұмыстардың көбеюі, әрбір академиялық сағатты 10 минутқа арттыруға алып келеді;

– Кейбір оқытушылардың білім берудің жаңа талаптары мен жаңа әдіснамасына үйрену қиындығы;

– 1-курс студенттерінің өзіндік жұмысына және оқудағы жетістіктеріне өз бетінше жауап беруге дайын болмайтындығы (әдетте, ол бастапқы кезеңдерде байқалады, яғни семестрдің басында);

– Ата-аналардың бірінші курс студентінің күні бойы оқудан босамауына дайын болмауы (танертең МОӨЖ және МӨЖ) [3].

Сонымен қоса, еліміздің ЖОО-ның кредиттік жүйеге ауысқанының басты артықшылықтарына тоқтала кететін болсақ:

– Факультеттердің, кафедралардың және оқытушылардың академиялық еркіндіктерінің кеңеюі;

– Замануи ақпараттық технологияларды енгізу арқылы білім беру үрдісін қарқындырау, профессорлы-оқытушылық құрамның біліктілігінің артуы және білім беру сапасының көтерілуі;

– Жоғары деңгейлі бәсекеге қабілетті мамандарды дайындау мүмкіндігінің артуы;

– Жалпы білім беру мен негізгі пәндердің біздендірілуі;

– Студенттерге өзінің білім беру аумағын өзі құруға мүмкіндік беру;

– Студенттердің білімін тексерудегі субъективті көзқарасты алып тастау;

– Оқытушылардың ғылыми-педагогикалық деңгейлерін көтеру үшін бәсекелестік ортасын құру;

– ЖОО-ның қпараттық-техникалық негіздерін дамыту мен нығайту мақсатында білім беру қызметтерінің сапасын үнемі жақсартып отыру, білім арудың жаңа инновациялық технологияларын енгізу;

– Студенттер пәндерді игергенде және ғылыми жұмыс жасағанда шығармашылық біліктілікті арттыруға мүмкіндік беру үшін, студенттердің жеке жұмыс жасауына көп уақыт бөлу [3].

Аталған кредиттік жүйеге еліміздің ЖОО-дары енгеннен бастап, бастапқы мақсат ретінде еліміздегі ЖОО-дағы бәсекелестік ортаны арттыру болып табылады. Бәсекелестікті арттыру арқылы біз білім беру сапасын жоғарылатамыз, сәйкесінші жоғары білікті мамандарды дайындауға мүмкіндік аламыз. Соңғы статистикалық мәліметтер бойынша еліміздегі ЖОО-ның рейтингісіне тоқтала кетсек (1-кесте):

1-кесте – Қазақстандағы үздік көпсалалы жоғары оқу орындарының ұлттық (бас) рейтингі [4]

№	ЖОО атауы	Түйінді нәтиже, салмағы %
1	Әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университеті	98,8
2	Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті	98,5
3	М. О. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті	57,67
4	Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті	55,50
5	С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті	54,47
6	А. Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті	40,21
7	С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті	40,07
8	І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті Еуразия инновациялық университеті	38,18 38,16
9	М. Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті	37,88

10	Қ. А. Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті	36,4
11	Қорқыт-ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті	34,4
12	Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті	34,16
13	Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті	32,64
14	М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті	30,82
15	Қазақ-америка университеті халықаралық білім одағы	30,45
16	Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті	29,22
17	Сулеймана Демирель атындағы мемлекеттік университеті	22,49
18	Ш. Есенова атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті	20,68
19	Каспий қоғамдық университеті	20,36

Жалпы, жоғарыда көрсетілген кесте мәліметтері негізінде біз, Қазақстандағы үздік көпсалалы жоғары оқу орындарының тізімін 98,8%-дық көрсеткішімен Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті бастап

тұрғаның көрдік. Жалпы рейтингке еліміздің 19 ЖОО-ны кірген. Сонымен қоса, Қазақстанның техникалық ЖОО ұлттық рейтингісінің мәліметтерін келесі кестеден көре аламыз (2-кесте):

2-кесте – Қазақстанның техникалық ЖОО ұлттық рейтингі [4]

№	ЖОО атауы	Түйінді нәтиже, салмағы %
1	Қазақстан-Британ техникалық университеті	91,19
2	Қ. И. Сәтпаев атындағы қазақ ұлттық техникалық университеті	72,08
3	Қазақ ұлттық аграрлық университеті	67,23
4	Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті	53,68
5	Алматы энергетика және байланыс университеті	52,77
6	Алматы технологиялық университеті	47,14
7	Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университеті	44,13
8	Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық – техникалық университеті	41,93
9	М.Тынышбаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясы	38,47
10	Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті	35,05
11	Рудный индустриялық институты	33,19
12	Атырау мұнай және газ институты	25,98
13	Қазақ технология және бизнес университеті	23,32

Жоғарыдағы кесте мәліметтеріне сүйенетін болсақ, техникалық ЖОО-ның рейтингісіне 13 ЖОО-ны кіріп отыр. Олардың бастапқы қатарларына Қазақстан-Британ техникалық университеті, Қ. И. Сәтпаев атындағы қазақ ұлттық

техникалық университеті және Қазақ ұлттық аграрлық университеті кіріп отыр.

Қорытындылай келе, инновациялық қызмет кез-келген ұйымға енгізілген сәттен бастап, көптеген өзгерістер алып келетіні белгілі. Со-

ның ішіндегі ЖОО-дағы жоғары сапалы қызметінің арқасында болашақта елімізді әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті етіп танытатын ол жоғары мамандандырылған, білікті мамандар болып табылады. Қазақстанның ТМД елдерінің арасында осы мәселені бастапқыдан қолға алып, ЖОО-дағы инновациялық қызметпен белсенді

айналысып отырғанын атап өтсек болады. Біліктілігі жоғары мамандарды дайындау арқылы еліміздің экономикалық және әлеуметтік дамуының көрсеткіштерін көтеру мүмкіндігіне де ие боламыз. Сондықтан, ЖОО-дағы инновациялық қызмет қазіргі таңда өте маңыздылыққа ие үрдіс болып табылады.

Әдебиеттер

- 1 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 07.12.2010 года № 1118.
- 2 Основы кредитной системы обучения в Казахстане/С.Б. Абдыгаппарова, Г.К. Ахметова, С.Р. Ибатуллин, А.А. Кусаинов, Б.А. Мырзалиев, С.М. Омирбаев; под общ. ред. Ж.А. Кулекеева, Г.Н. Гамарника, Б.С. Абдрасилова. Алматы: Казак университеті, 2004. 198 с.
- 3 Развития системы высшего образования в РК [Электронды ресурс]. – Сілтеме: <http://www.kazportal.kz/razvitiya-sistemyi-vyisshego-obrazovaniya-v-rk/> 2015 ж.
- 4 Қазақстан Республикасы электронды үкіметінің ресми интернет ресурсы http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/education/edu_heis/article/bestuniinkz30&lang=ru

References

- 1 State program of education development of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. Approved by the decree of the President of the Republic of Kazakhstan from 07.12.2010 No. 1118.
- 2 S. B. Abdygapparova, G. K. Akhmetova, R. S. Ibatullin, A. A. Kusainov, A. B. myrzaliev, S. M. omirbayev; under the General editorship of G. A. Kulekeyev while, G. N. Gamarnika, B. S. Abdrasilov. Fundamentals of credit system of education in Kazakhstan. 2004.
- 3 Development of the higher education system in the Republic of Kazakhstan [Electronic resource]. Link: <http://www.kazportal.kz/razvitiya-sistemyi-vyisshego-obrazovaniya-v-rk/> 2015.
- 4 Electronic government of the Republic of Kazakhstan, the official Internet resource http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/education/edu_heis/article/bestuniinkz30&lang=ru